

Når sakkyndige blir manipulert

Foto: Shutterstock

Laksevåg 29.3.20 – av Eivind Meland

Grethe Nordhelle er både psykolog og jurist. Hun har erfaring fra konfliktfulle saker fra ulike perspektiver både i rettssammenheng som advokat, og som psykolog i behandlerrollen og som sakkyndig. Hun har ytret seg i fagpressen i mange år blant annet om hvordan dommere i alt for stor grad stoler på sakkyndige og i realiteten overlater rettsavgjørelser til fagekspertes av varierende kvalitet.

Hun har kritisert sakkyndige for manglende evne til å være objektive og upartiske, for å blande sammen og ikke skille mellom egne observasjoner og konklusjoner, og for å ikke være åpne om usikkerhet knyttet til egne testmetoder og til de konklusjoner som trekkes i sakkyndigarbeid.

Nå har hun nylig publisert en artikkel om fallgruver i sakkyndigarbeid i Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål. Hun beskriver sju feller som det er lett å falle i og som hun mener at dommere og andre aktører i retten har vansker med å avsløre. Rettspleien vår må bli mer kompetent til å avsløre dyktige manipulatorer mener hun.

Fallgruve 1: Den sakkyndige vurderer saken kun ut fra en hypotese som hun eller han «gifter seg med» tidlig i utredningen. Den ene part presenterer med gode retoriske evner den andre part som omsorgs-inkompetent og saken utredes med utgangspunkt kun i denne hypotesen. At den manipulerende part selv er en dårlig omsorgsperson går fullstendig under radaren og barnet blir etterlatt i en omsorgssituasjon som er lite tilfredsstillende.

Fallgruve 2: Det er ingen grenser for hva en manipulerende person kan regissere for selv å komme i et gunstig lys. Det er heller ingen grenser for hvordan manipulatoren kan framprovosere emosjonelle reksjoner hos den andre part for å få det til å se ut som om den andre er ustabil, sliter med egne problemer og er uegnet som omsorgsperson.

Fallgruve 3: Denne fallgruven består i at den sakkyndige ikke tåler å tvile seg fram. Han eller hun avslører seg med en argumenterende og overbevisende retorikk. Derved svikter en rollen som sakkyndig. Det er evnen til å se saken fra forskjellige perspektiver og evnen til å utforske mange hypoteser som kjennetegner godt sakkyndigarbeid.

Fallgruve 4: Fallgruven kalles for «fundamental attribusjonsfeil». Den sakkyndige har som i fallgruve 1 bare en hypotese i sitt repertoar og leter etter og finner det som kan underbygge det som årsaks-forklarer (er attribuert til) denne hypotesen. Det kan ofte være en diagnose som det påstås at den ene part lider av, for eksempel panikkangst. Den sakkyndige unnlater å undersøke om den engstelige har saklig grunn til å bli engstelig i visse situasjoner.

Fallgruve 5: Det som den sakkyndige observerer trenger ikke være representativt. Ulike mennesker reagerer ulikt på å bli satt i en situasjon der man blir «kikkert i kortene». Spesielt i situasjoner der mye står på spill og den observerende part har stor makt er det viktig å ta høyde for dette. Svært få sakkyndige er seg bevisst at de ikke bare observerer, men påvirker den observerte situasjonen i stor grad.

Fallgruve 6: Denne feilen likner den foregående. Den sakkyndige må være klar over at en må bruke mye tid for å etablere den tilliten som skal til for at et barn eller en part som har erfart tillitsbrudd kommer med pålitelig informasjon. Hvis den sakkyndige utvikler sympati for den ene part, burde dette være et varselsignal for den sakkyndige. Det kan ofte være et uttrykk for at en manipulert.

Fallgruve 7: Den sakkyndige har manglende innsikt i sin egen metodebruk. Individualsamtaler kan være viktige for å finne ut subjektive styrker og svakheter hos den enkelte, men sier lite om samspillseffekter og samspillskvaliteter. Da må en faktisk studere samspillet i en situasjon der en bringer de involverte sammen.

Grethe Nordhelle mener at der er så store usikkerhetsmomenter knyttet til sakkyndiges arbeid at de må fritas for oppgaven å konkludere. Da må rettens administratorer, dommerne, tre ut av sin beskyttede tilværelse og bære det ansvaret som skulle vært rettens oppgave: å dømme uhildet. Har de «guts» til det?

Artikkelen i dette tidsskriftet er åpen for universitetsansatte via «Idun». Andre må vente enda et par måneder til dette nummeret av tidsskriftet er åpent tilgjengelig på nettet. De som har rettigheter i Idun, kan bruke denne lenken:

<https://www.idunn.no/tidsskrift-for-familierett-arverett-og-barnevernrettslige-sp/2020/01/fallgruver-i-sakkyndigarbeid>